

ויהי נועם כשחל ראש חודש במוצאי שבת, והלא המרדכי כתב בראש חודש שובת אור של גיהנם כמו בשבת, ולאידך גיסא ביום טוב שאין שובת בו אור של גיהנם, לא אומרים ויהי נועם יעין שם. וכמובן זה לא מתורץ במה שכתבתי.

ולפום ריהטא נראה לתרץ כפי מה שם (נדנור הממחיל ונולכה), שהתפלא במה שנהגו להאריך בניגון ברכו במוצאי שבת, כדי לאחר חזרת הרשעים לגיהנם כמו שכתב האור זרוע, וכשחל יום טוב בשבוע גם כן מאריכין, אבל לא אומרים ויהי נועם. ומדוע, והלא שניהם כדי לעכב החזרת הרשעים לגיהנם. ותירץ כי יש בזה עוד טעם ללוות את השבת בשיר וזמרה, וגם על ידי אריכות הניגון דברכו, לא ינזק בכל השבוע. מאריכים מטעמים הנזכרים. יעין שם. וגם אנן נאמר, מאחר ששייך באמירת ויהי נועם כדי להוסיף מחול על הקודש, וכמו שכתב שם מהגה, שזה הטעם שמאריכים בברכו. יעין שם. אם כן כל שכן באמירת ויהי נועם בניגון, שזה מוסיף הרבה זמן בקודש. וגם יש הטעם הראשון של הטור שהוא מזמור של ברכה שבירך בו משה רבינו בשעת שסיימו מלאכת המשכן. ולפיכך אומרים אותו כדי שיתברכו במעשה ידיהם (פריסה). ולכן אפילו שלא שייך בו החזרת רשעים אומרים אותו. והרב הנזכר תירץ, כי אמירת ויהי נועם בגלל גמר מלאכת המשכן, והוא נגמר ביום ראשון, וגמר הקמתו בראש חודש ניסן ובו נאמר ויהי נועם... וכיון שעיקר הברכה זו נאמרה בראש חודש, לכן אין מדלגים אותה בראש חודש, יעין שם. בתקוה שברכת משה רבינו ויהי נועם... תתקיים בנו ובכל אחינו בית ישראל, ותשרה השכינה במעשה ידינו.

סימן לד

שלושה המה מטיבי לכת.

אמר הצעיר הכותב ראיתי לי לנכון לכתוב כאן שלוש הערות והארות שקבלתי מידידי שאהבה נפשי, השוכן בקירות לבי, ליש ולביא, אריה בן אריה, בן פורת יוסף, כן ירבה וכן יפרוץ, הרב הגדול הנאמ"ן ראש ישיבת כסא רחמים, השם ירים דגלו, אור ונוגה סביבו, אלהי אברהם יהיה בעזרו, ושמרו כרועה עדרו, בריאות איתנה בכל גופו, לרבות הרבנית פלג גופו. יאריך ימים על ממלכתו כבוד תורתו וכל יוצאי חלציו אמן.

1234567

וזה יצא ראשונה... ספר ישמח לבי על משלי, על שם הכתוב, בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני (**אני** בגימטריא מאוזן. אמר הצעיר הכותב, יש לצרף לזה המלה הקדומה, גם נוסריקון גאון מאיר, **אני** כאמור בגימטריא מאוזן, כי לו נאה ולו יאה התואר) ולאות חיבה שעיינתי בו, ארשום שתי הערות קטנות, בסוף עמוד רנ"ח כתב, אשכרוע "ברוש" ובאמת כן פירש רש"י ביומא, (ל.) והרמב"ם בפירוש המשניות שם. אבל התוספות יום טוב העיר על הרמב"ם (ולפלא שלא זכר מפירוש הרש"י) דתרגום "תאשור" בישעיה אשכורעין. עין שם. והוא ידוע בשם עץ "בוק" (עץ משובח ביותר) ונקרא באידיש בוקסבוים. אגב עורך ירחון "מוריה" הוא הרה"ג יוסף בוקסבוים שליט"א בסוף הירחון מביא כמה פעמים בקורת על ספרים חדשים וחותרם, "הרב יוסף תאשור" והוא הוא. עד כאן אמרי קדוש.

ויינן שמעון תודתי נתונה ליקירי כבוד הרב הנזכר שממרום שבתו השגית בספרי הקטן. ומה שהביא מהרב תוספות יום טוב שהעיר על הרמב"ם, דתרגום "תאשור" אשכורעין, בתוספות יום טוב שבידי כתוב בין חצאי לבנה, שהרמב"ם עצמו העתיק כן (ריש פרק שני דנגעים). ונראה שההגה הנזכרת היא מיש סדר למשנה, שנדפס שם בסוף המשניות ושם כתב הנקרא אלבקע, וכנראה שהוא מה שאנחנו קורים בוק, וכדברי כבודו. וכן כתב שם הרב. ומה שהעיר עליו שלא זכר מהרש"י, אפריון נמטייה שכן כתב בחידושי הרש"ש על המשניות במוסגר בחצאי לבינה מהגרמ"ש. ועיין בפירוש הרא"ש והרב האי גאון זכר רבותינו לחיי העולם הבא, וזכותם יגן עלינו. שם בנגעים שגם הם הביאו התרגום הנזכר, ועיין שם ברד"ק אחרי שהביא דברי התרגום הנזכר, כתב, ובדברי רבותינו זכרונם לברכה, תאשור שוריא, וכתב רבינו יונה בערבי נקרא שורבין, ומה שהביא מהערוך בערבות בקם, הוי אומר בוק, כי כתב בלעז בוסו, וזה כמו שכתב רבינו עובדיה מברטנורא. יהיה זכרם ברוך, ויהיו לנו למליצי יושר. אשכרוע בוסא, ונראה שהיינו הך. ומכל מקום מצאתי לאחד גדול, זה המאירי עליו השלום, וזכותו אלף המגן שפירש, אשכרוע ברוש, וכעת אין הזמן מרשה לי לברר אם שניהם משפחה אחת.

ועל זה ענה לי ידידי כבוד הרב הנזכר זה נכון שכך מבואר בראש השנה (ג.) עשרה מיני ארזים. עד כאן. וכפי זה אולי לזה לא הקפידו לדייק כל כך בזה, שהצד השווה ביניהם הוא ארז. ועיין ברבינו חננאל כתב, מהו אשכרוע, ספקינן, ולא ברורה לי כוונתו, והשם יתברך יאר עינינו במאור תורתו. ואסיים בברכת הדיוט אל תהי קלה בעיניך שהשם יתברך ירפאהו רפואה שלמה עם הרבנית תבורך מנשים.

ואשר על ידו השני

על מה שהבאתי שם בספרי הנזכר (עמוד מיג) משם רבינו הגדול פרחי כהונה מפי השמועה, תהיה נפשם בצרור החיים, ויעתירו בעדינו עתרת הטובה לעולמים. בהא דאמרו במסכת שבת (לג:) פעם אחת היו יושבים רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון והיה יושב על ידם יהודה בן גרים, פתח רבי יהודה ואמר כמה נאים מעשיהם של אומה זו תקנו שווקים, גשרים, ומרחצאות, ורבי יוסי שתק, נענה רבי שמעון בר יוחאי ואמר, כל מה שתקנו, לא תקנו אלא לצורך עצמן... הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות, אמרו, יהודה שעלה, יתעלה, יוסי ששתק יגלה לציפורי, שמעון שגינה... יעין שם. ושם הבאתי דברי מורנו הרב הגדול פרחי כהונה מפי השמועה שטעם מחלוקתם שרבי שמעון סבר דבר שאינו מתכוין מותר, דהעיקר היא המחשבה, ורבי יהודה בן גרים לפי שיטתו לעיל (כג:) שסבר דבר שאינו מתכוין אסור, כי העיקר היא הפעולה, ולכן הרומאים שעשו שווקים... לרבי שמעון שהעיקר היא המחשבה, ומחשבתם לטובת עצמם לא שוה. ואילו לרבי יהודה בן גרים סבר העיקר הוא המעשה, ומאחר שהמעשה שלהם טוב, לכן שיבח אותם עד כאן.

ועל זה הערני בצדק ידידי כבוד הרב הנזכר, יהודה בן גרים רשע היה, ובסוף הסיפור (שנמ לג:) עשהו רבי שמעון בר יוחאי גל של עצמות, אבל רבי יהודה ששיבח את המלכות הוא רבי יהודה בר אילעאי, ראש המדברים בכל מקום, והוא שסבר דבר שאינו מתכוין אסור. ואמרתי בהזדמנות אחרת בסייעתא דשמיא שלפי שזכה לכבוד בחייו ממלכות רומי, לא זכה לפרסום אחרי פטירתו כתבריו רבי שמעון בר יוחאי ורבי מאיר, רק בשנים האחרונות ממש שהביקור על קברו סגולה לעשירות, ועשו לו ציון מפואר כידוע, ומי יעמוד בסוד ה'. עד כאן אמריו היקרים.

ויעין שמעון ויאמר, תודתי נתונה ליקירי הנכבד השם יתברך ישלח לו רפואה שלימה... שהעמידני על האמת והאיר עיני על דבר אמת וענות צדק, בהחלפת הגברי, שנתחלף לי בין רבי יהודה סתם, לרבי יהודה בן גרים, וצריך למחוק המלים בן גרים, אורך ימים בימינו, בשמאלו עושר וכבוד. וכבר הכנסתי זה בימים ההם בקצרה מאפס מקום בהוצאה שניה, ושם חל טעות בראשי תבות של כבוד הרב המעיר ואתו הסליחה. אבל מה שכתב, שיהודה בן גרים רשע היה, ורבי שמעון עשהו גל של עצמות, הנה שם

ישמח אורה חיים סימן לד לבב רמא

בספרי הנזכר ציינתי בקצרה לעיין שם בתוספות (לג: דנור הממחיל הכי גרס) ושם הגירסא, הלך רבי יהודה בן גרים וסיפר דברים ונשמעו למלכות, ויש ספרים שכתוב בהם יהודה, ואין נראה לרבינו תם, דאמרינן במועד קטן (ט.) כי הווי מפיטרי רבי יהודה בן גרים, ורבי שמעון בן חלפתא מרבי שמעון בר יוחאי, אמר לבנו אנשים הללו אנשי צורה הם, לך אצלם שיברכוך, מכלל דגברא רבה היה, ובסוף שמעתא לא גרס גל של עצמות בלשון גנאי, אלא נח נפשיה עד כאן. הרי שגברא רבה היה ולא חס ושלוש רשע.

ואולי טעם של כבוד תורתו בגלל שסיפר את הדברים דנו לרשע. מיהו עיין שם בהרש"י שכתב, וסיפר דבריהם, לתלמידיו, או לאביו ואמו (שגם היו גרים. רש"י) ולא להשמיען למלכות עד כאן. הרי שגם הרש"י סבר שיהודה בן גרים היה **רבי יהודה**, שהרי כתב, ספר לתלמידיו, ואם כן מה שסיפר אין כאן חס ושלוש מטרה זדונית, כי לא חשב שיתפרסמו הדברים, ונראה נאלץ לפרש כן מהא דמועד קטן שרבי שמעון עצמו אמר לבנו שילך להתברך מהם שהם אנשי צורה, וכדעת רבינו תם. אלא שבעצם דברי התוספות שכתבו ממועד קטן שהיו רבי יהודה בן גרים, ורבי שמעון בן חלפתא, נראה שטעות סופר נפל בדברי קדשם, ששם היה המעשה ברבי יהודה בן גרים. ורבי יונתן בן עסמי, וגירסת רבינו חננאל רבי יונתן בן עבראי, וההיא דרבי שמעון בן חלפתא הוזכר שם בעמוד שני עם רב, ולא עם רבי שמעון בר יוחאי.

ומידי דברי בהאי עניינא דמועד קטן זכור אזכרנו עוד, הנה שם נאמר, רבי יונתן בן עסמי, ורבי יהודה בן גרים, תנו פרשת נדרים בי רבי שמעון בר יוחאי, ומזה קצת יש להעיר על מה שהבאתי שם בספרי הנזכר (עמוד דמי) מהרב לב שומע (מערכת ר אות ב), משם שער החצר, משם הגאון בן יוחאי, שלא מצינו בכל הש"ס רומיא דרבי שמעון אדרבי שמעון בר יוחאי, כי יש חילוק בן זמן שנקרא רבי שמעון, שהוא לפני לכתו למערה, ובין אחרי צאתו מהמערה שקראוהו רבי שמעון בר יוחאי, ונתגלית תורתו **מאד** (המלה זו האחרונה אינה מובנה ואולי צריך לומר **מאד**) בעת היותו במערה, וחזר מתלי תלים של הלכות, שלא אליבא דהלכתא, ולכן אין להקשות מרבי שמעון ארבי שמעון בר יוחאי עד כאן. והרי שם קראו רבי שמעון בר יוחאי וזה היה לפני כניסתו למערה, שהרי שם רבי יהודה בן גרים היה לומד אצלו כנזכר, ורק בצאתו בראותו אותו, נח נפשיה. אגב מה שכתבתי שם (עמוד זית) מדוע בהוא סבא נאמר נח נפשיה, וברבי יהודה בן גרים נאמר עשהו גל של עצמות. וכתבתי מה שכתבתי, כמובן שהדברים

הנזכרים לפי הגירסא שבגמרא. אבל לפי גירסת רבינו תם בשניהם נאמר
נח נפשיה.

וזה מה שכתב לי כבוד חמדת לבבי הנזכר, באמת כי במכתבי הקודם
נעלמו ממני דברי התוספות שרבינו תם גרס רבי יהודה בן גרים,
ולא גרים בסוף שמעתא גל של עצמות בלשון גנאי, אלא נח נפשיה... ועל
כל פנים ודאי לפי גירסתנו בגמרא (לה) עשהו גל של עצמות, צריך לומר
ברשע היה. ורבינו תם גורס אחרת, ואלו ואלו דברי אלהים חיים.

ומה שהעיר על דברי הרב בן יוחאי... קושייתו נכונה מאד לפי שיטת
רבינו תם, שגורס בשבת רבי יהודה בן גרים, אך לפי גירסתנו
בגמרא יהודה בן גרים, צריך לומר דהא לחוד, והא לחוד, דיהודה בן גרים
לא היה טוב ועשהו גל, והא דמועד קטן ברבי יהודה בן גרים שהיה תלמיד
חכם וצדיק, וזה היה אחרי צאת רבי שמעון בר יוחאי מהמערה.

וספר בן יוחאי אינו כעת בידי, אך זכורני מילדותי שמלא בקיאות
בגמרא ובמדרשים להפליא (ואמה"ג זצ"ל היה מעריכו על
בקיאותו) וכל הספר בנוי ומחולק לשני חלקים, בחלקו הראשון בא לענות
על דברי המהרש"ל בתשובה (סימן ס) שכתב לענין מנהג אחד של אשכנזים
(כמדומני לענין הנחת תפילין של יד מעומד נגד הזהר) שאפילו היה רבי
שמעון בר יוחאי בעל הזהר עומד וצווח לפנינו, לא צייתין ליה לשנות
המנהג, כי ברוב דבריו בתלמוד אין הלכה כמותו. עיין שם. ועל
זה האריך הרה"ג משה קוניץ בספרו בן יוחאי (הוא היה בן דורו של הגאון
חתם סופר) להוכיח בבקיאות עצומה שכל המאמרים הנזכרים בש"ס על שם
רשב"י. (ולא על שם רבי שמעון סתמא) כולם נתקבלו להלכה, והסביר שם
שנקרא רבי שמעון אחרי צאתו מן המערה שאז שכחו ממנו אחרי הסתתרות
של שלוש עשרה שנה. ולכן קראוהו על שם אביו (ראה זה בן יוחאי!) וכל
מקום שחולק על התנאים ואין הלכה כמותו, נקרא בשמו הפרטי רבי שמעון
סתם. והחלק השני הוא להשיב על טענת הגאון יעב"ץ בספר מטפחת ספרים,
שיש קטעים הרבה מאוחרים בספר הזהר. וקרוב לודאי שבחלק הראשון
התייחס לגמרא במועד קטן ולדברי רבינו תם בתוספות שבת שלפננו ונרגש
מהם עד כאן דברי קדשו תשואות חן חן לו.

ויען שמעון ויאמר, הנה מה שחזר יקירי וכתב לפי שיטת רבינו תם
שגורס רבי יהודה בן גרים הקושיא נכונה. אבל לפי הגירסא בגמרא
יהודה בן גרים, הוא לא היה טוב... עד כאן. כבר כתבתי שגם הרש"י כתב

וספר לתלמידיו, ושמעת מינה שהוא גברא רבה בין להרש"י בין לתוספות, ומי לנו גדול?

ובעצם ההערה על ספר בן יוחאי, האיר השם לנו וראיתי בענף יוסף שם בשבת (ג) שכתב, הלך יהודה בן גרים וספר דבריהם ונשמעו למלכות. עיין בתוספות, ותמהני כי בכל זה לא יתורץ איך נמסר רבי שמעון להריגה על ידי גברא רבה כרבי יהודה בן גרים, ואיך נח נפשיה על ידי שנתן רבי שמעון עיניו בו. ואפילו שלא נעשה גל עצמות, הכזה מות צדיק וגברא רבה? על כרחך יהודה בן גרים זה שמסר את רבי שמעון, לא היה התנא הנכבד רבי יהודה בן גרים הנזכר במועד קטן, ואיש יהודה הזה, היה ראוי למות בדרך גנאי ובזיון, כאשר המיתו רבי שמעון בצאתו מהמערה, וזה נקרא יהודה, ולא רבי יהודה ככתוב בגמרא, אבל ההיא דמועד קטן (ט) שהוא דרבי יהודה בן גרים שלמד פרשת נדרים אצל רבי שמעון, והוא אמר לבנו שילך ויתברך מהם, וזה היה לאחר צאתו מהמערה, ואת האיש יהודה בן גרים כבר המיתו רבי שמעון מיד בצאתו מהמערה כשראהו בשוק. (ספר נן יומאי) יעין שם שהביא ראיה לדבריו עד כאן. וכפי זה העקוב היה למישור, ואהוב נפשי זכה להתכוין לדעת בר יוחאי, זכותו יעמוד לו ולכל אנשי ביתו.

אלא שלא אמנע מלכתוב מה שנראה לעניות דעתי על דברי קדשו של בן יוחאי, לתמיהתו הראשונה איך נמסר רבי שמעון להריגה על ידו, אם הוא גברא רבה, זאת אשיב, הרי כבר הבאתי בשמו של בר יוחאי גופיה, שמיד שבתו במערה נתעלה מאד, וחזר בו מתלי תלים של הלכות שלא אליבא דהלכתא, אם כן נתגלגלה זכות גדולה על ידו, שעל ידי זה עמד על האמת, וחזר בו ממה שצריך לחזור, ומודים דרבנן היינו שבחייהו, ומאת השם היתה זאת לטובתו. ומה גם שלא במעל ומרד עשה זאת חס ושלום, כי לא חשב שהדברים יגיעו למלכות. כמו שכתב הרש"י.

זאת ועוד אחרת מה שכתב, איך נמסר רבי שמעון על ידו, סלח נא אנכי מבקש, הוא לא נמסר בכלל, רק דברו בלשונם יהרג, ותו לא. ומאחר שכאמור זה לטובתו שעמד על האמת ניחא שפיר, והנה הספר בן יוחאי, לא זכורני שראיתיו עד הנה, ומכל מקום לפי הנוסח שכתוב בענף יוסף הנזכר, לא טרח מר להסביר את דברי הרש"י שכתב וספר לתלמידיו. שמשמע שהיה גברא רבה וכנזכר. ואמנם אפשר ליישב לפי הנוסח בעין יעקב שבידי, וספר דבריהם, לתלמידיהם, ולא כמו הנוסח הכתוב ברש"י בגמרא, וספר לתלמידיו, לו להזכיר זה. ומיהו אפשר שהוא מפרש לתלמידיו

של רבי שמעון, ולא של רבי יהודה בן גרים. ונראה שאין הכרע בדבר, ומה גם כדי להשוות דברי הרש"י בעין יעקב ושבגמרא מוכרחים לומר לתלמידיו של רבי שמעון.

ולתמיהתו השניה, הכזה מות צדיק וגברא רבה, מחל נא אני מבקש, ובהדי כבשי דמרן מלכא דעלמא מה לן, פוק חזי מה שאמרו בקמא (קג:) כל מקום שאמרו מעשה בחסיד אחד, או רבי יהודה בן בבא, או רבי יהודה בר אילעאי, ופוק חזי מה עלה בגורלו של אותו חסיד של רבי יהודה בן בבא (סנהדרין יז) מה עשה רבי יהודה בן בבא הלך וישב בין שני הרים גדולים... וסמך שם חמשה זקנים, רבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי שמעון, ורבי יוסי, ורבי אלעזר בן שמוע, רב אויא מוסיף גם רבי נחמיה, כיון שהכירו שהאויבים בהם להרגם, אמר להם בני רוצו... לא זזו משם עד שנעצו בו שלוש מאות חניתות של ברזל ועשאוהו ככברה יעין שם כהנה וכהנה, ולמה לא שאל הכמות... ימות אבנר? וידעתי בני ידעתי ששערי תשובה לא ננעלו, אלא שאין רצוני להאריך בזה.

ומה שכתב, איך גברא רבה נח נפשו על ידי שנתן בו רבי שמעון עיניו בו, ואפילו שלא נעשה גל עצמות, וחושבני לומר גם להיפך, נתן עיניו בו ואפילו שנעשה גל עצמות, אין בזה כדאי לדחות דעת רבינו תם דהטעם של גל עצמות כדי שלא יעלילו עליהם כיון שהיה בשוק כמו שכתב רבינו בן יהוידע זכרו לברכה יעין שם. ונתן עיניו בו ונח. אין זה מקום יחידי הנאמר בו כזה, ויצא הראשון (נכנס נח:) אמרו ליה חכימת כולי האי, יהבי ביה עינייהו, ושכיב, ותקשה וכי בגלל שכל כך חכם נתנו עיניהם בו ושכיב? וראה עוד בחגיגה (פ:) אמר רבן שמעון בן גמליאל, כל מקום שנתנו חכמים עיניהם... אלא דקצת יש לשאול על האי כללא דרבן שמעון מההיא דסנהדרין (פ:) איזהו בן העולם הבא, ענותן ושפל ברוך, שייף עייל ונפיק וגרים באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. ויהבי ביה רבנן עיניהו ברב עולא בר אבא ולא קרה לו כלום ועוד כהנה, ויש ליישב השם יתברך יזכנו לכל המדות הטובות הנזכרים עד בוא לציון גואל.

ויאר השם לנו וראיתי למרן החיד"א זכר צדיק וקדוש לברכה, וזכותו יגן עלינו בספרו הקדוש פתח עינים שם בשבת (דף לג) שהביא מהרב גופי הלכות (א"מ מקמ"ה) שהקשה על רבינו תם מהי קושייתו על אותם הספרים דרבי יהודה אדם גדול היה, והם מודים בזה, ולכן גורסים יהודה בלא רבי, דסוברים שנים היו, ויש לומר דגם רבינו תם מודה שאפשר שנים היו, רק שלא נראה לו שזה המוזכר בשמעתין היה הדיוט, דמאתר שאמר,

יְתִיב גְּבִייהוּ משמע אדם גדול כמותם. ורגיל אצלם, דאם לא כן היה לו לומר, הוה התם (היה שם) עד כאן.

והעיר על זה רבינו הנזכר, אם זוהי כל קושיית רבינו תם, אם כן עדיף לו להגיה הוה התם, במקום יתיב גבייהו לחוד, ולא להגיה שלוש הגהות פעמים. רבי, כאן. ובסוף הסוגיא, נח נפשיה במקום נעשה גל עצמות, ומה גם שידוע כי רבינו תם מקפיד הרבה להגיה בש"ס, ונתנוכת עם רשב"ם מר אחיו זכרוננו לברכה, שהיה מגיה הגהות.

ונראה דשאני כאן היו שתי הנוסחאות בעולם, שיש ספרים לא גורסים רבי וגורסים בסוף גל של עצמות, ויש ספרים שכתוב בהם רבי וגרסי נח נפשיה, כי גירסת רבי מחייבת לומר נח נפשיה, וגירסת יהודה בלא רבי, מושכת לגרוס בסוף גל של עצמות, ורבינו תם לא חידש גירסא, רק שקיים גירסת הספרים דגרסי רבי, ובסוף נח נפשיה... ומאחר שהיו שתי הנוסחאות בספרים, יש לקיים גירסת רבי, ולא נצטרך לומר שנים היו, דלא נאמר אלא מן הדוחק, וצורף לזה מה שאמר **"יְתִיב גְּבִייהו"** כמו שכתב הרב גופי הלכות הנזכר, ועוד אם היה הדיוט, לא היה רבי שמעון בר יוחאי מדבר לפניו, כי שכיח הנזק, ולא סומכים על הנס, ולכן קיים הגירסא של רבי יהודה, דכיון שהוא היה גברא רבה, לא חש שיצאו הדברים מפיו. עד כאן אמרי קדוש.

ולפום ריהטא לכאורה קצת יש לשאול, (א) לשון התוספות "הכי גרס רבינו תם", משמע שהגירסא זו, אינה רק של רבינו תם. גרידא, אבל ההמשך, ויש ספרים שכתוב בהן יהודה, משמע שיש ספרים גם שכתוב רבי יהודה, ולכן ליכא למשמע מינה מידי, דלא ברירה מלתא. ומה שכתב שדוחק לומר שנים היו, כן כתב גם בספרו יוסף אומץ (סימן מו) שמהר"א נחום זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא, כתב שנים רבי יהושע בן לוי היו, אחד תנא, ואחד אמורא, וכתב עליו, ואינו מן הישוב. יעין שם.

ומה שהביא ראיה שלא היה הדיוט, ממה שדבר רבי שמעון על ידו, והוא דבר ששכיח היזקא, לכאורה קצת יש לשאול גם על רבי יהודה, מה לו לשבח מחריבי בית קדשינו ותפארתנו, והרי אמרו בסוטה (מג) אמר רבי אלעזר... מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים... אלא להודיע שבחו של דוד. יעין שם. ולכן נראה כשרבי יהודה דבר בשבחם, אולי בכוונה מראש דבר, כדי שיעבירו להם הדברים ויטו חסד ליהודים, וכמו שמצינו בברכות (נמ.) רבי שילא הלקה איש אחד שבעל מצרית, הלך והלשין עליו למלכות שישנו יהודי דן בלי רשיון מהמלכות. שאלו אותו, למה הלקית

אותו, אמר להם כי בא על תמורה... פתח רבי שילא ואמר, לך ה' הגדולה והגבורה, אמרו לו מה אמרת, אמר להם אמרתי ברוך הקדוש ברוך הוא, שנתן מלכות בארץ, כעין מלכות שמים, ונתן לכם שלטון, ואוהבים הדין, אמרו, כל כך חביבה עליו המלכות, נתנו לו מקל לדון יעין שם. נוכחנו לדעת, שהיות שהם רודפים אחרי הכבוד והגאווה, נתנו לו רשות לדון. ולכן רבי יהודה דבר בשבחם כדי שיטבו לישראל. אבל רבי שמעון חש לטעות. שיטעו האנשים, ויחשבו שמותר לדבר בשבחם. או שמא על ידי זה תתעורר עליהם מדת הרחמים, ולכן דבר מה שדבר.

אי נמי אולי חש מעבירת לא תחנם, שדרשו בעבודה זרה (כ.) לא תחנם, (דברים ו, ז) לא תתן להם חן. וכתבו שם התוספות (דבור הממחיל דאמר) שתמא דמלתא מיירי בכולהו עובדי כוכבים, ולא רק בשבע אומות. ועיין שם בתורה תמימה (טו"ז ז) שכתב, כלומר לא יהיו להם חן בעיניך, והיינו שאסור לספר בשבחם, ובשבח מעשיהם, ולחבב דבר מדבריהם וכדומה. ודעתו זה רק בשבע אומות, וחלק על התוספות בזה יעין שם. ואולי בזה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון, דרבי יהודה סבר האיסור רק בשבעת העממין, ולכן שבח הרומאים, ומטעם הנזכר, כיון שאין בזה איסור, ורבי שמעון סבר כהתוספות שהאיסור הזה של לא תחנם, לא תתן להם חן, שייך בכולם. ולכן אמר מה שאמר.

ודע דיש מקום לומר גרסינן יהודה, ונעשה גל עצמות, והוא גברא רבה, כי דכוותה מצאנו ביוסף הצדיק עם אחיו, שאמר להם (ויגש מה, ה...) ועתה אל תעצבו, ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה, כי למחיה שלחני אלהים לפניכם... לשום לכם שארית בארץ, ולהחיות לכם לפליטה גדולה, ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה, כי האלהים וישימני לאב לפרעה, ולאדון לכל ביתו, ושם (כ, ט) נאמר ואתם חשבתם עלי רעה, אלהים חשבה לטובה... להחיות עם רב, ראה כמה מעלות טובות היו למקום עלינו במכירת יוסף, ועם כל זאת חזרו השבטים בגלגול של עשרת הרוגי מלכות, כיון שנגרם צער על ידם, ומינה לנדון דידן, הגם שמחשבתו של (רבי) יהודה בן גרים שספר הדברים לטובת ישראל כנזכר, שידעו שהם מחבבים אותם. כדי לקרר חמתם, מכל מקום מענה רך ישיב חימה. אבל אולי היה רצוי לקיים הנאמר, אל תדרוש שלומם וטובתם. מכל מקום, כיון שעל ידו נגרם צער לרבי שמעון בר יוחאי, צריך לרצות עונו, ובגלל שהוא אדם גדול רצו שירצה מה שעשה בעולם הזה, ולא בעולם הבא, ולכן קראוהו בשם יהודה, ולא רבי יהודה, וכן נעשה גל עצמות, ונרצה לו לכפר עליו כענין יוסף עם אחיו.

ומה שכתב יקירי כבוד הרב הנזכר, לפי שזכה לכבוד בחייו, לכן לא זכה לפרסום כחבריו רבי מאיר ורבי שמעון... עד כאן. אולי אפשר לומר בסגנון אחר, דבגלל שפרסם מעלת שונאינו ואויבינו, לכן לא נתפרסם. אמר החסיד ומה שהתפרסם כעת סגולה לעושר, כי מאחר שזכה להיות כמלך שהוא ראש המדברים, הוי כמלכות, וזה מקור העושר.

ואל השלשה לו בא.

מה שכתבתי בספרי הנזכר (סוף עמוד אוריית 1234567 מרטו) להגיה דברי מהר"ץ חיות זכר צדיק לברכה, וזכותו תגן עלינו. (סוטה כ"א:) יעין שם. כתב על זה יקירי כבוד הרב הנזכר, שהדברים נכונים ואמיתיים, שש אנכי שנתכוונתי לאמת, ושכרו של ידידי כבוד הרב הנזכר, אתו, ופעולתו לפניו, הון ועושר בביתו, וצדקתו עומדת לעד, ורפואה שלמה לעולמים.

סימן ל"ה

עזרת שמים

אמר הצעיר הכותב ראיתי לי לנכון לסיים חלק אורח חיים בעזרת שמים, להורות נתן שהוא שעזרני בכל, וברוב חסדיו ימשיך רחמיו לי ולכל עמו ובניו ישראל לתמיד.

נשאל נשאל הרב הגדול רבינו עובדיה הדאיה זכר רבינו לחיי העולם הבא, וזכותו תהיה לנו למגן וצנה. בספרו היקר ישכיל עבדי (חלק ה' שאלה ראשונה שאמר ההקדמה) לפי מה שאמרו (קידושין ז') יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ומבקש להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו, אינו יכול לו, שנאמר (מסליס ז') צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו בידו. ואם כן מדוע לא עזר לישראל שלא יעבדו העגל, ולא עוד אלא שהערב ידו במעל. והשיב, מה שאמרו הקדוש ברוך הוא עוזרו, הוא רק לצדיק, זאת אומרת למי שרוצה להיות צדיק, כמדוייק בפסוק צופה רשע לצדיק, אלא שיצרו מתגבר עליו, לכן הקדוש ברוך הוא עוזרו, כי הבא ליטהר מסייעין אותו, אבל בזמן העגל לא היו בבחינה זו. שהרי אמרו לאהרן קום עשה לנו אלהים שילכו לפנינו, והרי הם בבחינת בא ליטמא, פותחין לו, ולזה לא עזרם ה'... בפרט כי הבחירה ניתנה ביד האדם... יעין שם.